

QISHLOQ XO'JALIGI KORXONALARINI MOLIVAVIY QO'LLAB-QUVVATLASHNING IQTISODIY TAHLILI

Boboyeva Shoira Shoniyozovna

Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti

mustaqil izlanuvchisi (Phd)

Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash agrar sektor barqaror rivojlanishini ta'minlashda muhim ahamiyatga ega. Ushbu sohada ishlab chiqarishning mavsumiyliги, yuqori risk darajasi va tabiiy omillarga bog'liqligi moliyaviy resurslarga ehtiyojni oshiradi. Shu sababli davlat va moliya institutlari tomonidan qo'llab-quvvatlash mexanizmlarini joriy etish zarur hisoblanadi. 2020–2025-yillar davomida O'zbekiston qishloq xo'jaligida barqaror o'sish kuzatildi. Xususan, qishloq xo'jaligi mahsulotlari hajmi 2020-yilda 261,9 trln so'mni tashkil etgan bo'lsa, 2021-yilda 317,0 trln so'mga, 2022-yilda 362,9 trln so'mga, 2023-yilda 426,0 trln so'mga, 2024-yilda 467,0 trln so'mga yetdi. 2025-yil bo'yicha dastlabki ma'lumotlarga ko'ra, ushbu ko'rsatkich 538,9 trln so'm atrofida shakllanishi kutilmoqda. Bu o'sish agrar sohada moliyalashtirish hajmining kengaygani va qo'llab-quvvatlash mexanizmlarining kuchaygani bilan bog'liq.

Qishloq xo'jaligi mamlakat iqtisodiyotida muhim o'rin egallaydi. So'nggi yillarda uning yalpi ichki mahsulotdagi ulushi o'rtacha 18–24 foiz oralig'ida shakllanib, iqtisodiy o'sishga sezilarli hissa qo'shmoqda. Shu bilan birga, ushbu soha aholi bandligini ta'minlashda ham muhim rol o'ynab, umumiy bandlikning qariyb 23–24 foizini tashkil etmoqda. Moliyaviy qo'llab-quvvatlashning asosiy shakllari sifatida imtiyozli kreditlar, subsidiyalar, foiz stavkalarini qoplash, lizing va davlat jamg'armalari orqali moliyalashtirish mexanizmlarini keltirish mumkin. Ushbu vositalar orqali qishloq xo'jaligi korxonalarining aylanma mablag'lari to'ldiriladi, ishlab chiqarish jarayoni uzluksizligi ta'minlanadi hamda zamonaviy texnologiyalarni joriy etish imkoniyati yaratiladi. So'nggi yillarda agrar sohada kreditlash hajmi sezilarli darajada oshib, tijorat banklari kredit portfelida qishloq xo'jaligi ulushi 20–25 foizgacha yetgani kuzatilmoqda. Imtiyozli kreditlar bo'yicha foiz stavkalarining nisbatan past darajada belgilanishi ishlab chiqaruvchilarning moliyaviy yukini kamaytirmoqda va investitsion faollikni rag'batlantirmoqda.

Shu bilan birga, subsidiyalarni ajratish jarayonini raqamlashtirish orqali moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligi oshirilmoqda. Elektron platformalar orqali mablag'larni taqsimlash shaffoflikni ta'minlash va ortiqcha byurokratik to'siqlarni kamaytirishga xizmat qilmoqda. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash agrar korxonalar faoliyatida muhim natijalarga olib kelmoqda. Xususan, ishlab chiqarish hajmi ortmoqda, mahsulot sifati yaxshilanmoqda, eksport imkoniyatlari kengaymoqda.

Meva-sabzavot mahsulotlari eksporti umumiy eksport tarkibida 20 foizdan ortiq ulushni egallashi ushbu jarayonlarning natijasidir. Qishloq xo'jaligi korxonalarini moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimi iqtisodiy o'sishning muhim omillaridan biri sifatida namoyon bo'lmoqda. Moliyaviy resurslarga kengroq kirish imkoniyati ishlab chiqarish hajmining ortishiga, mahsulot tannarxining pasayishiga va raqobatbardoshlikning kuchayishiga xizmat qilmoqda. Natijada agrar korxonalar faoliyatida barqarorlik darajasi oshib, ichki va tashqi bozorlarda faol ishtirok etish imkoniyati kengaymoqda.

Moliyalashtirish mexanizmlarining takomillashuvi investitsion jarayonlarni jadallashtirmoqda. Zamonaviy texnika va texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish infratuzilmasini rivojlantirish hamda resurslardan samarali foydalanish imkoniyatlari kengaymoqda. Bu holat qishloq xo'jaligi mahsulotlari sifatini oshirish va eksport hajmini ko'paytirishga ijobiy ta'sir ko'rsatmoqda. Hududlar kesimida moliyaviy qo'llab-quvvatlash qishloq joylarda iqtisodiy faollikni oshirishga xizmat qilmoqda. Yangi ish o'rinlari yaratilishi, daromadlar o'sishi va tadbirkorlik faoliyatining kengayishi kuzatilmoqda. Bu jarayonlar ijtimoiy-iqtisodiy barqarorlikni mustahkamlashga yordam bermoqda. Mavjud risk omillari moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirish zaruratini yuzaga keltirmoqda. Iqlim o'zgarishi, suv taqchilligi va narxlar o'zgaruvchanligi ishlab chiqarish natijalariga bevosita ta'sir ko'rsatmoqda. Shu sababli sug'urta mexanizmlarini kengaytirish, davlat kafolatlari tizimini rivojlantirish va moliyaviy resurslardan foydalanish samaradorligini oshirish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi.

Kelgusi davrda moliyalashtirish manbalarini diversifikatsiya qilish, xususiy investitsiyalarni keng jalb etish, raqamli moliyaviy xizmatlarni rivojlantirish va innovatsion texnologiyalarni qo'llab-quvvatlash orqali agrar sektorning raqobatbardoshligini oshirish mumkin. Bu yo'nalishlar qishloq xo'jaligi korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlashga va iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga xizmat qiladi. Moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimining samaradorligi ko'p jihatdan ajratilayotgan mablag'larning maqsadli yo'naltirilishi va ularning natijadorligi bilan belgilanadi. Shu bois moliyaviy resurslarni taqsimlashda samaradorlik ko'rsatkichlariga asoslangan yondashuvni keng joriy etish zarur. Har bir ajratilgan kredit yoki subsidiya ishlab chiqarish hajmi, hosildorlik yoki eksport ko'rsatkichlarining o'sishi bilan bog'liq holda baholanadigan tizimni shakllantirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Raqamli texnologiyalarning joriy etilishi moliyaviy qo'llab-quvvatlash tizimini yangi bosqichga olib chiqmoqda. Elektron platformalar orqali ariza topshirish, mablag' ajratish va monitoring jarayonlarining amalga oshirilishi inson omilini qisqartirish, shaffoflikni oshirish hamda mablag'lardan foydalanish samaradorligini kuchaytirishga xizmat qilmoqda. Bu esa moliyaviy intizomni mustahkamlash va korrupsion

holatlarning oldini olishda muhim vosita hisoblanadi. Agrosugʻurta tizimini rivojlantirish ham ustuvor yoʻnalishlardan biri boʻlib qolmoqda. Sugʻurta mexanizmlarining keng joriy etilishi tabiiy ofatlar va boshqa risk omillari taʼsirida yuzaga keladigan moliyaviy yoʻqotishlarni kamaytirishga yordam beradi. Natijada qishloq xoʻjaligi korxonalarining moliyaviy barqarorligi oshib, ishlab chiqarish jarayonining uzluksizligi taʼminlanadi.

Kichik va oʻrta fermer xoʻjaliklari uchun moliyaviy xizmatlarga kirish imkoniyatlarini kengaytirish muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Ular uchun soddalashtirilgan kreditlash mexanizmlarini joriy etish, garov talablarini optimallashtirish va maslahat xizmatlarini rivojlantirish orqali iqtisodiy faollikni yanada oshirish mumkin. Bu esa qishloq joylarda tadbirkorlik muhitini yaxshilash va daromadlar oʻsishini taʼminlashga xizmat qiladi. Moliyaviy qoʻllab-quvvatlash tizimini rivojlantirishda xalqaro moliya institutlari bilan hamkorlikni kengaytirish ham muhim oʻrin tutadi. Ularning ishtiroki investitsiya hajmini oshirish, ilgʻor tajribalarni joriy etish va yangi moliyaviy instrumentlardan foydalanish imkonini beradi. Natijada agrar sektorning raqobatbardoshligi ortib, global bozorga integratsiyalashuv darajasi kuchayadi.

Xulosa qilib aytganda, qishloq xoʻjaligi korxonalarini moliyaviy qoʻllab-quvvatlash tizimi agrar sektorning barqaror rivojlanishini taʼminlashda hal qiluvchi ahamiyatga ega. 2020–2025-yillarda ishlab chiqarish hajmlarining izchil oʻsishi, investitsion faollikning ortishi va eksport imkoniyatlarining kengayishi ushbu tizim samaradorligini koʻrsatadi. Moliyaviy mexanizmlarning takomillashuvi, raqamli texnologiyalarning joriy etilishi va imtiyozli resurslardan foydalanish ishlab chiqarish samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda. Kelgusida moliyalashtirish manbalarini kengaytirish, xususiyl investitsiyalarni jalb etish, sugʻurta va risklarni boshqarish tizimlarini rivojlantirish, hamda kichik xoʻjaliklar uchun moliyaviy xizmatlarga kirishni yengillashtirish zarur. Ushbu yoʻnalishlar qishloq xoʻjaligi korxonalarining moliyaviy barqarorligini mustahkamlash va milliy iqtisodiyotning izchil oʻsishini taʼminlashga xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Oʻzbekiston Respublikasi Davlat statistika qoʻmitasi. Qishloq xoʻjaligi koʻrsatkichlari toʻplami (2020–2025-yillar). – Toshkent, 2025. – 150 b.
2. Altuxov I.A. Teoreticheskie aspekty gosudarstvennogo finansovogo regulirovaniya agrarnogo sektora ekonomiki // Voprosy ekonomiki i prava. – 2021. – №154. – S. 45–52.
3. Nasritdinov J.S. Qishloq xoʻjaligini davlat tomonidan moliyaviy tartibga solishning nazariy-uslubiy asoslari // Iqtisodiyot va innovatsion texnologiyalar. – 2023. – T. 11, №3. – B. 210–222.
4. Schmitt L., Henderson T. Economic essence of agricultural subsidies: A theoretical framework for modern farming systems // Journal of Agricultural and Food Industrial Organization. – 2024. – Vol. 22, №1. – P. 15–33.
5. World Bank. Uzbekistan Agriculture Sector Review. – Washington, DC: World Bank, 2023. – 120 p.